

connexions

Les múltiples ànimes de la nació

vista prèvia >

S'ha escrit molt sobre el concepte «nació», el seu significat i sobretot el paper que juga a l'hora d'articular projectes polítics. Un debat que demostra la vitalitat i la importància d'una idea sense la qual no es pot entendre bona part de la història del món contemporani. Perquè d'ella emergeixen la majoria dels estats que coneixem avui en dia. I perquè d'ella continuen emanant molts projectes que l'associen indissolublement a les idees de democràcia i autodeterminació.

Peter A. Kraus

Professor de Ciència Política de la Universitat Augsburg

peter.kraus@phil.uni-augsburg.de

Què és una nació?

Arreu del món podem observar com el llenguatge quotidià i, fins i tot, el discurs polític freqüentment no distingeixen de forma nítida entre els conceptes de nació i d'estat. Així, el terme oficial «Nacions Unides» s'utilitza per a denominar una organització que en primera instància és un fòrum que reuneix els estats sobirans del planeta. Tot i el seu nom, no hi estan representades de forma equitativa totes les comunitats polítiques del món contemporani que s'autodefineixen com a nacions. No en formen part, per exemple, els pobles indígenes de l'Amèrica del Nord que, sense comptar amb un reconeixement efectiu per la diplomàcia dels estats representats a l'ONU, s'atribueixen el caràcter de *first nations*. Ni en formen part, evidentment, les moltes altres nacions sense estat en l'ordre global, entre les que podem incloure, ara per ara, Catalunya.

Malgrat les tendències a barrejar el significat dels dos conceptes en el vocabulari predominant —només cal esmentar conceptes com el «Debat sobre l'estat de la nació» i el «*Butlletí Oficial de l'Estat*» que aparentment

es refereixen a la mateixa entitat política en el context espanyol— estat i nació són fenòmens ben diferenciats. Per una banda, un estat pot comprendre i reconèixer diverses nacions, amb el que es converteix en un estat multinacional, com en l'actualitat ho són el Regne Unit de Gran Bretanya i Irlanda del Nord, Bèlgica i Canadà. Per altra banda, el cas dels àrabs —almenys en el seu període d'alta pressió panarabista que durant el segle passat pretenia unificar entitats polítiques com ara Egipte, Iraq i Síria— o el cas dels alemanys —dividits entre la República Democràtica i la República Federal d'Alemanya de 1949 a 1991— ens indiquen que una nació pot quedar repartida entre diferents estats. Finalment, cal esmentar grups com els kurds, els que segueixen sense disposar de cap estat propi —tot i l'intent fallit de constituir-lo que es va registrar a la part kurda de l'Iraq l'octubre del 2017— i es concentren en un territori que actualment es troba dividit per les fronteres de quatre estats —Turquia, Síria i l'Iran, a part de l'Iraq.

De què parlem, aleshores, quan parlem d'una nació? Poques cate-

gories polítiques ocupen un espai semàntic tan fluid i simultàniament tan controvertit com el de la nació, i aquesta observació és tan vàlida pel que fa als discursos quotidians com ho és per l'àmbit de les Ciències Socials. En el món modern, no hi ha cap altre referent de la formació d'identitats col·lectives que hagi tingut una capacitat mobilitzadora similar a la de la nació. Així, en els moments clau de la història europea dels darrers 200 anys, la nació sempre acaba triomfant sobre la classe. D'aquest triomf se'n faran valoracions ben diferents segons els posicionaments dels analistes polítics. Fins a un cert punt, la pluralitat de posicions es repeteix quan es tracta d'oferir una definició del que és una nació. El concepte de nació és semànticament més polivalent que el concepte d'estat. Des de la perspectiva del dret polític, un estat es defineix per la presència de tres factors: un territori, una població, i el monopoli del poder sobre aquest territori i aquesta població. Objectivar els elements que constitueixen una nació, en canvi, és força més complicat. La identitat col·lectiva representada per una nació pot beure de fonts molt diferents. Entre elles

En el món modern no hi ha cap altre referent de la formació d'identitats col·lectives que hagi tingut una capacitat mobilitzadora similar al de la nació

figuren, típicament, atributs religiosos, lingüístics i culturals, territorials, històrics i politicoinstitucionals. No obstant, ni cap atribut particular, ni cap combinació d'atributs poden considerar-se una condició necessària o suficient per a constatar que un grup forma una nació. El que sempre acaba determinant tant el sorgiment com la permanència de tot fet nacional concret és un moment subjectiu. En les paraules de Benedict Anderson (1936-2015),¹ les nacions sempre són comunitats imaginades. A això hem d'afegir-hi que els factors que configuren l'imaginari corresponent estan relacionats amb l'esfera dels valors, com ja afirmava Max Weber (1864-1920). En aquest sentit, una nació no és pas una comunitat imaginada qualsevol, entre tantes altres —un club de futbol, un grup de persones que comparteixen la mateixa orientació sexual, el moviment excursionista...— sinó que abraça l'àmbit de tota la societat i totes les seves institucions i al mateix temps exigeix «a determinats grups humans un sentiment de solidaritat específic de cara a d'altres», com escriu Weber a *Economia i socie-*

tat.² Al cap i a la fi, es tracta d'una exigència el compliment de la qual depèn de l'existència d'una àmplia xarxa d'institucions col·lectives. Per això mateix, la solidaritat de la nació és una solidaritat fortament legitimada i al mateix temps fortament legitimadora. La identificació amb un conjunt de valors que s'articulen en clau de nació acaba sent, doncs, una identificació de tipus polític. Podríem dir que la nació estableix un marc imaginat que cohesiona una col·lectivitat que vol ser una comunitat política. És precisament aquest mecanisme d'identificació voluntarista al que es referia Ernest Renan (1823-1892) quan parlava de la nació com d'un «plebiscit de tots els dies».

La dimensió funcional

Com acabem de destacar, la nació ha tingut un protagonisme clau com a eix «normatiu» de la integració de les societats modernes. L'altra dimensió central de la nació està relacionada amb els requisits «funcio-

nals» d'aquestes societats. És aquesta la dimensió a la que apunten els treballs d'autors com Karl W. Deutsch (1912-1992) o Ernest Gellner (1925-1995), pels que la formació de les nacions és el resultat dels processos de mobilització social que marquen la transició de les societats tradicionals a les societats modernes. Des de la perspectiva corresponent, la nació és sobretot una comunitat de comunicació. Els principis d'organització de les societats industrials, és a dir, la divisió del treball i la diferenciació funcional, comporten una intensificació de la comunicació a gran escala que només es pot produir on els individus comparteixen un mateix repertori cultural, la creació i implementació del qual esdevé una de les tasques principals de les institucions públiques. Evidentment, el treball de les escoles i d'altres entitats educatives no es limita únicament a transmetre uns coneixements abstractes, sinó que generalitza uns estàndards específics, vinculats a la llengua, la història i la geografia d'un territori i al mateix temps emmarcats en l'espai normatiu identificat amb la nació. Això acaba connectant la dimensió funcional amb la dimensió política o voluntarista. En paraules més senzi-

1 ANDERSON, *Imagined Communities*.

2 Obra pòstuma del filòsof i economista alemany Max Weber publicada el 1922. WEBER, *Wirtschaft und Gesellschaft*.

Des de la perspectiva del dret polític, un estat es defineix per la presència de tres factors: un territori, una població, i el monopoli del poder sobre aquest territori i aquesta població

lles: els ciutadans no només s'identifiquen amb la nació perquè han de fer-ho, sinó també perquè volen fer-ho. És justament aquest paral·lelisme, que fusiona els imperatius funcionals i les fidelitats polítiques, el que explica en bona part la força que ha arribat a desplegar la idea de nació en les societats modernes.

Podem, doncs, considerar el nacionalisme com una forma d'entendre el món en què convergeixen els aspectes funcionals i els normatius. Pel que fa a la part funcional, el nacionalisme és un principi d'organització bàsic de les societats modernes. En la mesura que estructura les activitats quotidianes de la ciutadania —almenys implícitament—, es tracta d'un fenomen tan perversiu com banal. Això no el fa pas menys poderós. No obstant, les expressions més virulentes del nacionalisme són generalment aquelles que el prenen deliberadament com a base normativa per a la mobilització política, aduint que un exercici legítim del poder ha d'estar fonamentat en sentiments de pertinença nacional comuns. L'ampla gamma del pensament polític modern està estretament entrelaçada amb la reivindica-

ció de l'autodeterminació nacional. La polivalència ideològica del nacionalisme ha permès que hagi estat reclamat per tota mena d'actors col·lectius, tenint conseqüències polítiques radicalment diverses. Socialistes i liberals, feixistes i comunistes, moviments democràtics i autoritaris: tots ells han introduït —encara que sovint fos per motius oposats— el tema nacional en el seu discurs. De la mateixa manera que la nació pot ser considerada una peça elemental en la construcció de les societats del present, el nacionalisme impregna tot el llenguatge polític de la modernitat. Per una banda, la confluència de moviments emancipatoris arreu del món s'ha realitzat sota la bandera d'algun nacionalisme; per l'altra, no pocs dels crims polítics més atroços dels darrers dos segles s'han comès en nom de la nació. La història ens ha mostrat més d'una vegada com tant els opressors com els oprimits, tant els botxins com les seves víctimes han tirat del nacionalisme per justificar les seves posicions. Sembla doncs encertat qualificar el nacionalisme com a Janus modern, com ho fa l'escocec Tom Nairn (1932), un dels teòrics més originals del nacionalisme del nostre

temps. Nairn es refereix a l'antic déu romà que té dues cares, una que mira cap endavant i una altra que mira cap endarrere, per fer ressaltar l'ambigüitat normativa del nacionalisme i assenyalar una tensió que és inherent a pràcticament tots els processos de formació dels estats nació. En la simbiosi de nació i estat conflueixen el principi particularista de la sobirania estatal i el principi universalista de la igualtat ciutadana. En un marc democràtic, tota la ciutadania ha de considerar-se, i valgui la redundància, igualment igual i lliure. Nogensmenys, fins al present l'esfera institucional on es materialitza aquesta igualtat i llibertat és l'estat sobirà. Això fa que en la política moderna s'articuli una dialèctica gairebé ineludible d'inclusió i exclusió, ja que alguns dels drets civils més elementals resten supeditats a l'àmbit polític de l'estat nació. Amb la seva sobirania «externa», la nació es delimita d'altres nacions i pobles. Al mateix temps, la sobirania «interna» de les nacions poques vegades fou exclusivament el fruit d'un acte de constitució d'una comunitat política en clau voluntarista; més aviat fou el fruit d'estratègies per a consolidar mecanismes d'identificació col·lec-

La nació cívica entén la integració nacional com el resultat d'un conjunt d'actes d'autoafirmació política que converteixen una comunitat de voluntats en nació

tiva hegemòniques, en què el recurs a l'imperatiu de garantir la igualtat de ciutadanes i ciutadans serví com a pretext per a justificar polítiques assimiladores.

Tipologies de la nació i processos de construcció nacional

La indeterminació política que a priori caracteritza els projectes nacionals dificulta considerablement qualsevol intent d'establir tipologies analítiques denses del fenomen en qüestió. A partir de l'obra de Hans Kohn (1891-1971) s'ha anat popularitzant la tendència de contraposar dos models bàsics de la nació. La nació «ètnica» emfatitza el paper de les línies de descendència d'un poble i de la identitat cultural que sustenta el seu procés de formació. En aquest sentit, la pertinença a una nació —tant a títol individual com a títol col·lectiu— es faria patent en primer lloc a través de lligams culturals ancestrals o almenys a través de la disposició d'adoptar una sèrie d'estàndards culturals particulars —una llengua, una religió o un llegat històric suposadament comú a tothom. La nació «cívica», per contra, entén la integració nacional com el

resultat d'un conjunt d'actes d'autoafirmació política que converteixen una comunitat de voluntats en nació. La perspectiva «kohniana» reapareix de forma més o menys semblant en altres models dicòtoms que s'han elaborat per a captar el que suposadament caracteritza l'ànima de les nacions com, per exemple, en la contraposició de nació «cultural» i nació «estatal». En el context europeu, també es parla freqüentment de nacions i nacionalismes «occidentals» —d'índole més aviat política— i «orientals» —d'índole més aviat ètnica. Les dicotomies assenyalades poden ser útils com a tipus ideals —en el sentit «weberian»— o sigui, com a esquemes heurístics que ens ajuden a classificar el món pronunciadament divers de les nacions reals adoptant uns paràmetres analítics sintetitzadors. Val a dir, no obstant, que tant en el passat com en el present, és gairebé impossible trobar casos concrets que reflecteixin neta i exclusivament només una de les dues variants principals, en el sentit abstracte, de la nació. En aquells països que, segons el *mainstream* de la literatura sobre el nacionalisme, van donar origen al model cívica, com els EUA o França, la dimensió cultural està ben

present en el procés de formació de la identitat col·lectiva. Així ho demostren el pes dels elements WASP [White Anglo-Saxon Protestant], en l'imaginari nacional nord-americà, o el culte a la llengua francesa en el cas de la república gal·la. La tendència a atribuir un gran paper simbòlic a una identitat cultural particular i a excloure les cultures minoritàries de l'esfera pública no es limita pas a la nació ètnica, sinó que també es pot observar perfectament en molts dels àmbits de la nació cívica.

La utilitat de la contraposició del tipus de nació cívica al de nació ètnica és, doncs, limitada sempre que vulguem fer una valoració en profunditat de casos reals. A això hem d'afegir el que ja havíem dit sobre l'ambigüitat i polivalència normativa del nacionalisme en general quan parlàvem del seu cap «janusià». Aleshores, de quines eines addicionals disposem per fer una anàlisi més sòbria i coherent del que és l'univers de les nacions? Una peça clau per a aproximar-nos a la nació d'una manera que ens dugui més enllà de la confirmació —o no— de les dicotomies abans esmentades és prendre en compte sistemàticament el marc històric del *nati-*

La utilitat de la contraposició del tipus de nació cívica al de nació ètnica és limitada sempre que vulguem fer una valoració en profunditat de casos reals

on-building per a avaluar com aquest marc afecta el desenvolupament polític dels moviments nacionals.³ Un primer i important pas en aquesta direcció consisteix en distingir entre aquells nacionalismes que es formen sobre la base d'una nació estat ja instituïda o d'un estat imperial que es «nacionalitza» —serien els casos, amb diferents gradacions, de França, Anglaterra o Hongria—, i aquells que articulen identitats polítiques alternatives a les dels estats establerts —com per exemple Noruega, Letònia o Txèquia. És en aquest sentit, precisament, que Espanya i Catalunya ofereixen models nacionals en què es barregen elements més aviat «occidentals» i més aviat «orientals», com ja observava molt perspicaçment Pierre Vilar (1906-2003) fa més de 50 anys. La història de l'Europa moderna es pot llegir com la història del desplegament successiu de dues variants complementàries del fenomen nacional. En el decurs de la llarga transició que va conduir els europeus de les estructures absolutistes i imperials a aquelles de l'estat

nació, els nacionalismes «oficials», formats «des de dalt» pels estats, es van veure qüestionats per contranacionalismes «populars», articulats «des de baix» amb demandes que anaven de l'autonomia fins a la plena sobirania. Simplificant un panorama força complex, podríem dir que el període de formació dels grans estats territorials, en què es va anar materialitzant l'expansió del domini polític, econòmic i cultural dels centres de poder del continent, és seguit per un període de mobilitzacions de les perifèries subordinades, que volien emancipar-se d'aquest domini i exigien el reconeixement com a subjectes col·lectius legítims en l'ordre polític hegemònic que caracteritza la modernitat europea.

Nació i demos

La dialèctica entre models de nació diferents i nacionalismes oposats ens remet a un problema central que en bona mesura explica la virulència que les qüestions nacionals continuen tenint en molts contextos polítics del present, fins i tot en contextos que són democràtics. Amb la formació de nacionalismes contrahegemònics —en el sentit

d'oposar-se a les identitats nacional dominants representades pels estats establerts—, molts estats que es consideren estats nació adquireixen de facto un caràcter multinacional. Això comporta un moment de tensió que pot resultar particularment explosiu en contextos de democratització, on s'obre pas el lliure de joc d'interessos i identitats. En aquests contextos, el procés democràtic pot acabar sacsejant ja no només el règim polític, sinó les mateixes estructures estatals. Des de l'angle de la teoria de la democràcia, el dilema dels estats multinacionals és fàcil de detectar. Un dels conceptes més freqüentment usats per a qualificar un govern com a democràtic és aduir que és un govern que emana de la sobirania popular. A primera vista, tal definició no sembla produir massa maldecaps. Pensem tan sols en la famosa definició d'Abraham Lincoln (1809-1865), que en el seu Discurs de Gettysburg⁴ definia la democràcia com a «govern del poble, pel poble i per al poble». A primera vista, la definició sembla prou intuïtiva i

3 HROCH, *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas*; i ROKKAN, *State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe*.

4 El Discurs de Gettysburg (1863) és el més famós i un dels més citats dels discursos d'Abraham Lincoln, President dels EUA i un dels més citats.

En el món del present una nació democràticament oberta es fonamenta en la lliure voluntat de viure junts, més que en la reafirmació d'unes pautes culturals heretades del passat

aguda, però la realitat política ens ha anat demostrant que les coses són força més complicades, i que les complicacions tenen una causa ben concreta. Com va formular succintament el polític i polític britànic Sir Ivor Jennings (1903-1965): «el poble no pot decidir abans que algú no hagi decidit qui és el poble». Jennings posa el dit en una de les llagues més notòries de les teories liberals de la democràcia. Com la crítica republicana i comunitarista a l'individualisme esbiaixat de bona part d'aquestes teories ha anat sostenint, no hi ha cap democràcia que es pugui fonamentar exclusivament en una relació directa entre individus i poder polític.⁵ Per ser legítima i efectiva, aquesta relació requereix la mediació d'una societat civil i d'una comunitat política que la totalitat dels ciutadans acceptin com a marc de convivència compartit. És a aquesta comunitat a la que Lincoln, com tants altres, es refereix precisament quan parla del «poble». És l'existència d'aquesta comunitat el que permet que un *demos* no es trenqui en situacions de conflicte polític intens, i que la minoria acabi acceptant la voluntat

de la majoria. Evidentment, en el món modern, la capacitat integradora d'aquesta comunitat i, per tant, del *demos* està íntimament vinculada a l'àmbit de la nació.

Com que en l'univers polític modern són els pobles els que atorguen legitimitat als estats, i no pas a l'inrevés, i com que en el món contemporani els principis més valorats per a legitimar l'ús del poder són els principis democràtics, la nació segueix sent un pilar elemental del nostre imaginari col·lectiu. Això no vol dir en absolut que aquesta nació hagi de basar-se en unes línies d'origen ancestrals, en atributs ètnics o en afinitats culturals compartides per tota la ciutadania. Ans el contrari: en el món del present, caracteritzat per alts nivells de mobilitat geogràfica i cultural, per identitats fluïdes i permeables i una diversitat complexa, una nació democràticament oberta es fonamenta en la lliure voluntat de viure junts, més que en la reafirmació d'unes pautes culturals heretades del passat.⁶ No obstant, al mateix temps, l'expressió d'aquesta voluntat col·lectiva no ha

de menystenir les dimensions emocionals i afectives que conflueixen en la formació dels valors col·lectius als que ens referíem en la primera part d'aquest article. En aquest sentit, les democràcies complexes del present han de saber forjar un poble a través de processos de participació política oberts equitativament a tota la ciutadania, però, a més, fer-ho sense negar el pluralisme de cultures, ètnies o nacionalitats existents entre la població. Possiblement es tracta del repte més gran que en l'actualitat han d'afrontar les democràcies que volen considerar-se avançades. No saber donar una resposta creativa a aquest repte pot implicar el trencament de la comunitat política.

És justament la incapacitat de molts estats nació moderns per a combinar la lògica de l'exercici del poder democràtic amb el reconeixement d'una ciutadania profundament heterogènia i plural el que dona ales a bona part de les aspiracions secessionistes del món contemporani. La falta de reconeixement acaba dinamitant tot projecte d'articular nacions plurals o bé democràcies multinacionals. Per a foragitar el fantasma de la secessió, la *realpo-*

5 TAYLOR, «No Community, no Democracy. Part I».

6 KRAUS, «The politics of complex diversity: A European perspective».

Les democràcies han de saber forjar un poble a través de processos de participació política oberts equitativament a tota la ciutadania, i fer-ho sense negar el seu pluralisme cultural, ètnic o nacional

litik dels segles XIX i XX va fer tot el possible per a fusionar la idea de la sobirania popular amb les estructures estatals vigents. En general, el preu d'aquesta lectura de la sobirania en clau estatalista va ser que no es van crear ni de lluny els entorns institucionals necessaris per a assajar un diàleg democràtic que permetés la lliure autodeterminació a nivell col·lectiu. En un marc estatal que té arrels predemocràtiques i que al mateix temps es nega a fer efectiva l'autodeterminació d'una part de la ciutadania, la secessió pot ser un recurs legítim per fer prevaldre la lògica de la democràcia contra la lògica de l'estatalitat. Les veus que es neguen a admetre que la secessió pot ser una última ràtio per a garantir drets democràtics en contextos multinacionals, on les minories generalment tendeixen a ser estructurals, no es cansen d'al·legar que destapar la caixa de Pandora provocaria una reacció en cadena, dispararia el nombre de noves entitats estatals arreu del món i ens portaria a un caos polític generalitzat. Però no és gens evident que l'ONU, que en aquests moments suma uns 200 estats, es caracteritzi per una inestabilitat més pronuncia-

da que la de la Societat de Nacions, que al llarg de la seva breu existència en el període d'entreguerres no va passar de tenir 58 membres. És més, hi ha motius per pensar que un sistema format per una multitud d'estats més aviat petits és més procliu a la pau i al progrés que no pas la concentració del poder en mans d'un nombre reduït d'actors estatals.⁷ En qualsevol cas —i al marge de tota especulació— podem observar que en la història europea contemporània els moments de proliferació de nous estats coincideixen amb les grans onades de democratització que es van viure, respectivament, a finals de la Primera Guerra Mundial i, 70 anys més tard, després de la caiguda del comunisme. Les conjuntures històriques del moment van permetre que tot un conjunt de *demoi* emergents fessin un exercici pràctic del seu dret a l'autodeterminació nacional. És cert que en el context de l'Europa central i oriental la relació entre *demos* i nació es va articular generalment sobre la base d'una emfatització dels elements ètnics de la ciutadania. Tot i això, tindria poca plausibilitat afirmar que

7 KOHR, *The Breakdown of Nations*.

la multiplicació d'entitats polítiques sobiranes que va canviar els mapes d'Europa i Euràsia entre el 1990 i el 2010 hagi produït una desestabilització del sistema internacional a llarg termini.⁸ Més aviat es podria dir el contrari, que el passat recent del nostre continent ha fet ressaltar, de bell nou, els forts lligams entre les idees de nació, democràcia i autodeterminació.

La nació a l'Europa d'avui

No volem pas negar, emperò, que estats com Eslovènia, Croàcia o les repúbliques bàltiques no tinguessin present la importància de situar la seva reafirmació com a nacions en el context de la UE. A Europa, la dinàmica de la integració supra i transnacional, i l'acceptació d'aquesta dinàmica per part dels estats nació, s'ha traduït en valoracions polítiques que parlen d'una «constel·lació postnacional»,⁹ una constel·lació que hauríem de considerar com un benvingut punt de partida per a enterrar els nacionalismes i deixar

8 KRAUS, «Democratizing Sovereignty: the Catalan Process in a Theoretical Perspective».

9 HABERMAS, *Die postnationale Konstellation*.

En un marc estatal que té arrels predemocràtiques la secessió pot ser un recurs legítim per fer prevaldre la lògica de la democràcia contra la lògica de l'estatalitat

enrere les seves ambigüitats normatives. Aquesta perspectiva ha estat qüestionada des de posicions que segueixen defensant la centralitat normativa de la nació com a referent imprescindible de tot intent de donar cohesió democràtica a un projecte polític compartit.¹⁰ I si bé és cert que abunden els diagnòstics —molts d'ells, perfectament argumentats— que el període de transformacions globals en què ens trobem comporta una progressiva desnacionalització de les estructures sobre les que es basa el poder polític i econòmic, el món actual no ens ofereix massa indicis que el concepte de nació hagi perdut pes com a eix transversal de les mobilitzacions col·lectives.

Precisament, la limitada capacitat d'un projecte com la UE per aconseguir que un nou marc d'identificació política es sobreposi a les afiliacions de tipus nacional, i acabi transcendint-les, dona fe de la no-obsolescència de la nació en l'imaginari polític del present. Ara per ara, no sembla que haguem trobat una alternativa operativa a la nació en els nostres afers públics,

10 MILLER, *On Nationality*.

almenys si mantenim el pressupòsit que la convivència democràtica requereix una base afectiva, una base que constitueix el nucli del que les ciutadanes consideren la seva pàtria política. A efectes pràctics, el món polític modern ha fet i fa que les nocions d'aquesta pàtria siguin intercanviables amb la idea de nació. No obstant, la persistència del fet nacional no ha de significar que la seva manifestació política requereixi estrictament la reproducció de l'ordre territorial establert pels estats nació. La història ens ha ensenyat massa sovint com aquests estats tendeixen a pecar d'un excés d'identitat, a essencialitzar la identitat dominant a costa de les identitats subordinades o identitats emergents. Fins i tot en el sistema d'estats nació aparentment «domesticats» que és la UE hem pogut comprovar regularment com la interpretació del significat de la sobirania es fa exclusivament a través dels estats. Molts d'ells entenen el concepte aplicant unes pautes identitàries tancades, i acaben fent una lectura decididament estatalista de la legitimitat política. Per consegüent, no és excessivament exagerat argumentar que en aquest sistema la idea de nació ha estat

segrestada pels estats, que actuen com un factor que obstrueix l'expressió legítima de voluntats nacionals minoritàries o diferents en un mateix territori. Ens trobem, doncs, en unes circumstàncies en què les aportacions innovadores que s'han fet des de Catalunya per a reinventar la nació en un període de profundes transformacions a escala global i per a reconceptualitzar la sobirania nacional com a element dinàmic d'un joc de sobirania interdependents queden marginades dels debats polítics oficials en els centres de poder europeu, ja sigui a Brussel·les, París o Berlín.¹¹ L'Europa del 2017 és una Europa on la unió dels estats s'ha imposat sense matisos a la unió dels ciutadans. En aquesta Europa, per ara, de les múltiples ànimes de la nació només se'n permet la plena expressió a una sola, a la que fa d'aparell transmissor del poder dels estats. Resta en mans dels ciutadans rescatar-ne les altres. ■

11 RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*.

■ Bibliografia

ANDERSON, Benedict. *Imagined Communities*. Londres: Verso, 2016.

DEUTSCH, Karl W. *Nationalism and Social Communication*. Cambridge: M.I.T. Press, 1966.

GELLNER, Ernest. *Nations and Nationalism*. Londres: Blackwell, 1983.

HABERMAS, Jürgen. *Die postnationale Konstellation*. Frankfurt: Suhrkamp, 1998.

HROCH, Miroslav. *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas*. Praga: Univerzita Karlova, 1968.

JENNINGS, Ivor. *The Approach to Self-Government*. Cambridge: Cambridge University Press, 1956.

KOHN, Hans. *The Idea of Nationalism*. Nova York: Macmillan, 1944.

KOHR, Leopold. *The Breakdown of Nations*. Totnes: Green Books, 2001.

KRAUS, Peter A. «The politics of complex diversity: A European perspective». A *Ethnicities* núm. 12, 2012.

KRAUS, Peter A. «Democratizing Sovereignty: the Catalan Process in a Theoretical Perspective». A KRAUS, Peter A. i VERGÉS, Joan. *The Catalan Process: Sovereignty, Self-Determination and Democracy in the 21st Century*. Barcelona: Generalitat de Catalunya–Institut d'Estudis de l'Autogovern, 2017.

MILLER, David. *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

NAIRN, Tom. *Old Nations, Auld Enemies*, *New Times*. Edimburg: Luath Press, 2014.

RENAN, Ernest. *Qu'est-ce qu'une nation?* París: Calmann Lévy, 1882.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *De la identitat a la independència*. Barcelona: Empúries, 2014 [1999].

STEIN, Rokkan. *State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

TAYLOR, Charles. «No Community, no Democracy. Part I». A *The Responsive Community*, vol. 13, núm. 4, 2003.

VILAR, Pierre. *La Catalogne dans l'Espagne moderne. Recherches sur les fondements économiques des structures nationales*. París: Sevpen, 1962.

WEBER, Max. *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: Mohr, 1922.